

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
професор М.Р. Аракелян
2021 р.

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Зінкевич Юлії Євгенівни на тему: «Договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія»
«24» жовтня 2017 р. (протокол № 2)

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедр цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
від 18 жовтня 2021 року

ПРИСУТНІ:

ПРИСУТНІ: зав. кафедрою, д.ю.н., професор Є.О. Харитонов,
О.І. Харитонova;
д.ю.н., професори: І.В. Давидова, О.І. Сафончик, А.Р. Чанишева;
к.ю.н., професор: О.М. Калітенко; к.ю.н., доценти:
Н.С. Адаховська, І.Г. Бабич, О.М. Берназ-Лукавецька, К.М. Глиняна,
В.О. Гончаренко, С.В. Завальнюк, В.М. Зубар, Ю.В. Кривенко, К.Г. Некіт,
С.В. Мазуренко, М.В. Матійко, О.С. Омельчук, Ю.Г. Орзіх, В.О. Токарева;
асистенти: Д.Р. Байталюк, Д.О. Розумейко;
аспіранти: Ю.Є. Зінкевич, Г.В. Лебедева, О.В. Шагака;
лаборант: В.С. Лоншакова.

З присутніх 5 докторів юридичних наук, 15 кандидатів юридичних наук та 2 асистента – фахівці за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційної роботи аспірантки кафедри цивільного права Зінкевич Юлії Євгенівни на тему: «Договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право.

СЛУХАЛИ:

Доповідь Зінкевич Юлії Євгенівни про результати проведеного нею дисертаційного дослідження.

Обговорення дисертації.

Виступ Ю.Є. Зінкевич. Реформа спадкового права, яка є важливою складовою кодифікації цивільного законодавства в Україні, зумовлює активізацію наукових досліджень норм, пов'язаних з відповідною галуззю суспільних відносин. Особливої уваги науковців серед норм спадкового права України, заслуговують норми, що стосуються розподілу спадщини спадкоємцями.

До моменту набрання чинності Цивільним кодексом України 2003 року (1 січня 2004 року) українському спадковому праву не було відомо поняття договорів щодо розподілу спадщини. Однак, Цивільний кодекс України 2003 року (далі – ЦК України) значно розширив диспозитивні засади регулювання спадкових відносин, закріпивши на законодавчому рівні можливість укладання договорів, що дозволяє спадкоємцям самостійно на власний розсуд розподілити спадщину. До таких договорів належать: договір про зміну черговості одержання права на спадкування (ст. 1259 ЦК України); договір про зміну розміру частки у спадщині (ст. 1267 ЦК України); договір про поділ спадкового майна (ст. 1278 ЦК України).

У зв'язку з відсутністю у раніше чинному цивільному законодавстві України відповідного інституту, а також офіційним відкиданням ідей буржуазного права, що існувало раніше, питання розподілу спадщини на момент прийняття ЦК України не було предметом дослідження. Як наслідок, сьогодні правове регулювання даної сфери відносин має фрагментарний характер, що дозволяє лише сформулювати загальне уявлення про певні види договорів, одночасно створюючи значні труднощі при застосуванні відповідних норм права на практиці через відсутність чіткого розуміння правової природи, суб'єктного складу, часових меж укладення договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини, особливостей їх нотаріального оформлення тощо.

Незадовільний стан законодавчого регулювання договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини та практична відсутність нотаріальної та судової практики зумовили актуальність цього дисертаційного дослідження в контексті наукового забезпечення цивільної реформи України.

Дана дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням інституту договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини в Україні.

У дисертації запропоновано доповнити існуючі класифікації цивільно-правових договорів шляхом виділення нового типу цивільно-правових договорів - договорів у спадковому праві, на рівні з виділенням нового виду договорів спадкування - *договорів щодо розподілу спадщини* (договір про зміну черговості одержання права на спадкування, договір про зміну розміру частки у спадщині, договір про поділ спадкового майна).

У дисертації розроблено авторське визначення договорів щодо розподілу спадщини: це домовленість спадкоємців, які прийняли спадщину,

спрямована на забезпечення справедливого розподілу ними спадщини, її частки або права на спадщину, оформлення якої здійснюється після спливу строку для прийняття спадщини та до моменту видачі свідоцтва про право на спадщину.

Автором визначено характерні ознаки договорів щодо розподілу спадщини, а саме: вони вчиняються у зв'язку з відкриттям спадщини; мають локальний характер; є строковими; правовою метою є встановлення спадкоємцями власних умов спадкування, а саме: кола спадкоємців, які закликаються до спадкування, розміру ідеальних часток у спадщині, правового режиму спадкового майна, замість тих, які встановлені заповітом або законом; договори щодо розподілу спадщини не можуть бути достатньою правовою підставою виникнення, зміни та припинення спадкових правовідносин; всі сторони таких договорів є спадкоємцями; договори щодо розподілу спадщини мають особисто-довірчий характер; свобода вибору контрагента за договорами щодо розподілу спадщини обмежена; договори щодо розподілу спадщини безпосередньо впливають на відносини власності; досліджувані договори є правовою підставою виникнення відповідного договірного зобов'язання.

У ході проведення дослідження також було отримано інші наукові результати, які вирізняються науковою новизною, мають важливе практичне та теоретичні значення.

За результатами доповіді Ю.Є. Зінькевич були поставлені питання.

Чанишева А.Р. Чи не вважаєте Ви, що назва підпункту 3.2 «Нотаріальне оформлення прав спадкоємців за договорами щодо розподілу спадщини» виходить за межі назви Розділу 3 «ДИНАМІКА ДОГОВОРІВ ЩОДО РОЗПОДІЛУ СПАДЩИНИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ»?

Відповідь Ю.Є. Зінькевич.

Дякую за питання.

Динаміка договірного зобов'язання щодо розподілу спадщини може мати як позитивний, так і аномальний характер. При позитивному розвитку зобов'язання щодо розподілу спадщини виявляє активну динаміку (у певних випадках - пасивну та активну динаміку), яка реалізується в стадії його виконання, що припиняється в момент досягнення правового результату, обумовленого договором або законом. У разі аномального розвитку зобов'язання щодо розподілу спадщини, яке виникло з моменту укладення договору, його динаміка на стадії виконання договору може зазнавати змін у змісті чи суб'єктному складі договору на підставі додаткових договорів чи вимог закону до моменту його припинення.

Динаміка договору між спадкоємцями щодо розподілу спадщини при позитивному розвитку виглядає так: *стадія укладення договору; стадія припинення договору внаслідок його виконання.* При аномальному розвитку досліджуваний договір може мати такі стадії як: *стадія укладення договору; стадія зміни договору (змісту чи (та) суб'єктного складу); стадія припинення договору, в тому числі внаслідок його розірвання.*

Позитивний розвиток динаміки договору щодо розподілу спадщини завершується стадією припинення договору внаслідок його виконання. Момент виконання зобов'язання щодо розподілу спадщини слід пов'язувати лише з видачею свідоцтва про право на спадщину та його державною реєстрацією у Спадковому реєстрі.

Виконання ж договору щодо розподілу спадщини відбувається поетапно шляхом оформлення спадкоємцями своїх прав. Такими етапами є: 1) подання спадкоємцями заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину; 2) перевірка нотаріусом справжності юридичних фактів, які є підставою спадкування у осіб, що подали заяву про видачу свідоцтва про право на спадщину та перевірка наявності всіх необхідних для цього документів; 3) здійснення нотаріусом обов'язкових та факультативних перевірок; 4) видача свідоцтва про право на спадщину; 5) державна реєстрація свідоцтва про право на спадщину у Спадковому реєстрі; 6) державна реєстрація права власності спадкоємців на нерухоме майно у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

Отже, розгляд стадії припинення договору про розподіл спадщини неможливий без розгляду питання про нотаріальне оформлення прав спадкоємців за свідоцтвом про право на спадщину, виданого на підставі такого договору. З цього випливає висновок, що включення підпункту 3.2 «Нотаріальне оформлення прав спадкоємців за договорами щодо розподілу спадщини» до Розділу 3 «ДИНАМІКА ДОГОВОРІВ ЩОДО РОЗПОДІЛУ СПАДЩИНИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ» є цілком логічним та обґрунтованим.

Бабич І.Г. Що Ви пропонуєте включати у зміст договорів щодо розподілу спадщини?

Відповідь Ю.Є. Зінькевич.

Дякую за питання.

При посвідченні договору про зміну черговості одержання права на спадкування нотаріусу рекомендується вказувати у тексті договору відомості про: спадкодавця; спадкоємців, які закликаються до спадкування та прийняли в установленому законом порядку спадщину - сторін договору; відомості про наявність або відсутність інших спадкоємців, які не беруть участі у договорі; застереження про дотримання прав інших осіб, в тому числі спадкоємців; вказівка, для кого саме із спадкоємців за законом, змінюється черговість одержання права на спадкування; розмір частки у спадщині, належної спадкоємцям до та після залучення до спадкування спадкоємця наступної черги; розподіл витрат за нотаріальне посвідчення договору; роз'яснення положень чинного законодавства про умови та наслідків укладення відповідного договору.

При посвідченні договору про зміну розміру часток у спадщині нотаріусу у тексті договору слід вказувати відомості про: спадкодавця; спадкоємців, які закликаються до спадкування та прийняли в установленому законом порядку спадщину - сторін договору; відомості про наявність або

відсутність інших спадкоємців, які не беруть участі у договорі; застереження про дотримання прав інших осіб, в тому числі спадкоємців; розмір ідеальних часток у спадщині спадкоємців відповідно до закону та після укладення договору; розподіл витрат за нотаріальне посвідчення договору; роз'яснення положень чинного законодавства про умови та наслідків укладення відповідного договору.

При посвідченні договору про поділ спадкового майна у тексті договору нотаріусу слід вказувати відомості про: спадкодавця; спадкоємців, які закликаються до спадкування та прийняли в установленому законом порядку спадщину - сторін договору; застереження про дотримання прав інших осіб, в тому числі спадкоємців; розмір ідеальних часток у спадщині відповідно до закону; спадкове майно, яке належало спадкодавцю із посиланням на документи, що посвідчують право власності та підтверджують державну реєстрацію на нього; порядок розподілу речей, які входять до складу спадщини; наявність чи відсутність застосування грошової компенсації, якщо вартість поділених речей різна; розподіл витрат за нотаріальне посвідчення договору; роз'яснення положень чинного законодавства про умови та наслідків укладення відповідного договору.*

Гончаренко В.О. Чи визначені часові межі укладення договорів щодо розподілу спадщини чинним законодавством України?

Відповідь Зінкевич Ю.Є.

Дякую за питання.

Договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини є строковими, що пояснюється тривалістю спадкових правовідносин, у межах яких можуть вчинятися такі договори. Часові межі укладення договорів щодо розподілу спадщини чинним законодавством України не визначені.

Так, ЦК України у ст. 1259 містить лише вказівку на те, що «договір про зміну черговості одержання права на спадкування укладається *після відкриття спадщини*». Аналогічне за змістом положення розміщене і в пп. 4.7 п. 4 Гл. 10 Розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 №296/5, та п. 1.2 Розділу 1 ч. III Методичних рекомендацій щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтва про право на спадщину та свідоцтва про право власності. Варто відзначити, що до прийняття та набрання чинності Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, діяла Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, що у п. 229 містила правило, за яким «зміна черговості одержання спадкоємцями за законом права на спадкування обмежувалася строком *від дня відкриття спадщини до видачі свідоцтва про право на спадщину*».

Правова регламентація договору про зміну розміру частки у спадщині спадкоємця майже відсутня у чинному нотаріальному законодавстві України. Законодавець лише гарантує спадкоємцям право укласти відповідний договір, але жодним чином не визначає часові межі його укладення. Інструкція про

порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, яка діяла раніше також не відрізнялася детальною регламентацією цього питання. Однак, на відміну від чинного Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, Інструкція передбачала, що «зміна розміру частки у спадщині проводиться за згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, до видачі свідоцтв про право на спадщину» (п. 228).

В юридичній літературі існує думка, що зміна розміру часток можлива і після видачі свідоцтва про право на спадщину. Укладення договору про зміну розміру часток є підставою для внесення нотаріусом відповідних змін у свідоцтво про право на спадщину. Однак дана позиція є спірною, оскільки, як тільки нотаріус видав свідоцтво про право на спадщину, відносини спадкування трансформуються у відносини власності. Тобто мова має йти вже не про зміну розміру часток у спадщині, а про відчуження майна, отриманого у власність в порядку спадкування, на підставі будь-якого цивільно-правового договору.

Часові межі укладення договору про поділ спадкового майна взагалі не визначені сучасним законодавством України. Оминула своєю увагою дане питання і Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 03.04.2004 року № 20/5.

Цікаво, що до набуття чинності ЦК України 2003 року договір про поділ спадкового майна укладався спадкоємцями після видачі нотаріусом свідоцтв про право на спадщину, але до реєстрації права на спадщину в органах ДАІ, БТІ тощо. Державна реєстрація прав на майно, щодо якого укладено договір про поділ спадщини, здійснювалась на підставі такого договору та раніше виданого свідоцтва про право на спадщину. Якщо ж спадкоємець, одержавши свідоцтво про право на спадщину, встиг зареєструвати свої право власності у відповідній установі, то поділ спадкового майна укласти було неможливо. У цьому випадку можливий правочин щодо відчуження часток у вищезазначеному майні на підставі договору міни, купівлі-продажу тощо.

ЦК України 2003 року, що набув чинності 01.01.2004 року, встановив, що «кожен із спадкоємців має право на виділ його частки в натурі». Оскільки норма права, що регулює дані правовідносини, знаходиться у главі 87 «Здійснення права на спадкування», виходить, що законодавець зобов'язує спадкоємців спочатку визначитися зі своїми спадковими правами, а потім одержати документ, який посвідчує їх право на спадщину.

Вважаю, що договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини можуть бути укладені, по-перше, виключно після відкриття спадщини, оскільки лише з цього часу виникають спадкові відносини, а, по-друге, до моменту видачі свідоцтва про право на спадщину, оскільки з моменту вчинення даної нотаріальної дії спадкові відносини трансформуються у відносини власності і укладення даних договорів не вбачається можливим. У зв'язку з цим, договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини рекомендується укладати після спливу строку для прийняття спадщини, тобто

після остаточного визначення кола спадкоємців, що закликаються до спадкування та складу спадщини, що є об'єктом цих договорів.

Орзіх Ю.Г. Обґрунтуйте позицію, що договори щодо розподілу спадщини не можуть бути достатньою правовою підставою виникнення, зміни та припинення спадкових правовідносин?

Відповідь Зінкевич Ю.Є.

Дякую за питання.

Усі договори у сфері спадкування, в тому числі і щодо розподілу спадщини, відіграють допоміжне значення, порівняно з роллю класичного цивільно-правового договору. За загальним правилом ст. 11 ЦК України договір є самостійною підставою виникнення цивільних прав та обов'язків. Як зазначається у правовій доктрині, за новим цивільним законодавством України договір набув статусу самостійного регулятора цивільних відносин, причому не підзаконного, а такого, що знаходиться на одному щаблі із законом.

У сфері спадкування правові наслідки настають не з факту укладення певного договору, а внаслідок юридичного складу, в якому центральне місце займає факт відкриття спадщини. Дане твердження обумовлено специфікою спадкових правовідносин, в межах яких укладаються вказані договори, і характеризуються другорядною роллю останніх. Так, особа, яка за загальним правилом черговості не повинна закликатися до спадкування, набуває право на спадкування не на підставі договору про зміну черговості одержання права на спадкування, а з певної сукупності юридичних фактів, а саме: смерть спадкодавця, прийняття спадщини спадкоємцями попередніх черг, укладення договору про зміну черговості одержання права на спадкування та прийняття спадщини спадкоємцем, якого «підтягують»

В ОБГОВОРЕННІ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ:

Доктор юридичних наук, професор А.Р. Чанишева: Актуальність теми роботи не викликає сумнівів та продиктована сучасним станом вітчизняної науки. Дослідження питання договірної розподілу спадщини за цивільним законодавством України має як теоретичне, так і практичне значення. Разом з тим, бажано було б розглянути питання про статус сторін договорів щодо розподілу спадщини в Україні. У вказаному розділі авторка розглядає поняття та ознаки договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини, місце договорів щодо розподілу спадщини в системі цивільно-правових договорів, зміст та форму договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини, однак оминає питання про статус сторін таких договорів. Це питання варто було б розглянути в окремому підрозділі розділу 2 «Загальна характеристика договорів про розподіл спадщини в Україні».

При цьому метою дисертаційного дослідження авторка визначає, зокрема, з'ясування суб'єктного складу договорів щодо розподілу спадщини.

Однак, в цілому робота Ю.Є. Зінкевич відповідає встановленим вимогам, виконана на достатньо високому науковому рівні та може бути рекомендована до захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Ю.Г. Орзін зазначив, що дисертаційне дослідження є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням інституту договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини в Україні. Разом з тим, в роботі слід було детальніше розглянути акти цивільного законодавства інших зарубіжних країн, насамперед країн-членів ЄС, щодо правової регламентації договорів про розподіл спадщини з метою імплементації у національне законодавство позитивного законодавчого зарубіжного досвіду у цій сфері. При цьому робота Ю.Є. Зінкевич виконана на достатньо високому рівні та може бути рекомендована до захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент І.Г. Бабич відзначила, що актуальність обраної теми дослідження не викликає сумнівів. Однак, доцільно було б розширити частину роботи, що стосується напрямків оновлення цивільного законодавства на підставі результатів дослідження. Виявлені прогалини та колізії цивільного законодавства необхідно забезпечити конкретними пропозиціями змін та доповнень до чинного законодавства з внесенням останніх до висновків по роботі.

Кандидат юридичних наук, доцент В.О. Гончаренко відмітила високу актуальність тієї частини роботи, яка стосується рекомендацій щодо переліку обов'язкових та факультативних перевірок, які здійснюються нотаріусом при посвідченні договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини. Однак, зазначила, що корисним було б розроблення методичних рекомендацій, якими б встановлювався алгоритм дій, які нотаріусу слід здійснювати при оформленні спадкових прав на підставі договорів про розподіл спадщини.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор Харитонов Євген Олегович зазначив наступне: спадкові відносини власності існують чи не стільки ж, скільки існує людство. Вони складають основу будь-якого суспільства. Сьогодні учасники спадкових правовідносин все частіше надають перевагу договірному впорядкуванню своїх прав та інтересів, оскільки саморегулювання дозволяє максимально врахувати різноманітні життєві обставини та ситуації, які мають місце при оформленні права на спадщину. Дана тенденція, безумовно, свідчить про зростання ролі договору у спадкових відносинах в цілому та при розподілі спадщини зокрема.

Кодифікація цивільного законодавства України сприяла виникненню нових типів, видів, підвидів цивільно-правових договорів, в тому числі і договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини. До моменту набрання чинності Цивільним кодексом України 2003 року (1 січня 2004 року) українському спадковому праву поняття договорів щодо розподілу спадщини не було відомо взагалі, чим власне і пояснюється поверхова регламентація даного питання сьогодні. Як справедливо відзначається в юридичній літературі, сучасне спадкове право характеризується слабкою

розробкою договорів, які не моделюються за традиційним для ЦК України принципом, коли закон надає визначення договору, називає його сторони, установлюючи їхні права та обов'язки, визначає зміст договору тощо. Причому не завжди у законі міститься навіть посилання на певну договірну конструкцію. Як приклад, можна навести ст. 1278 ЦК України, де в узагальнюючому вигляді зазначається, що «кожен із спадкоємців має право на виділ його частки в натурі». І лише у п. 1.2 Гл. 2 Розд. II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України конкретизується, що «право власності на житловий будинок, квартиру, дачу, садовий будинок, гараж, інші будівлі і споруди, земельну ділянку, що відчужується, може бути підтверджене», серед іншого «договором про поділ спадкового майна».

Отже, тема договірного розподілу спадщини є новою у науковому середовищі України, що зумовлює актуальність дослідження інституту договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини.

Обґрунтованість і достовірність наукових результатів, отриманих дисертантом, не викликають сумнівів. Авторка належним чином обґрунтував вибір теми дослідження, його об'єкт, предмет, мету та завдання. Дисертантом використано сучасні методи обробки та аналізу наукової інформації.

Щодо методологічної основи дисертаційного дослідження слід зазначити, що відповідно до встановлених вимог його об'єкт і предмет як категорії наукового процесу логічно співвідносяться між собою як загальне та часткове. Теоретико-методологічний інструментарій дисертації зумовлений метою дослідження та особливостями досліджуваної сфери суспільних відносин.

Достовірність сформульованих у дисертації наукових висновків, положень, рекомендацій забезпечується використанням численних вітчизняних та іноземних наукових джерел, аналізом необхідних нормативно-правових актів, нотаріальної та судової практики.

Можна впевнено стверджувати, що автору вдалося досягти мети дисертаційної роботи, а саме, спрямувати зусилля на розвиток науки цивільного права щодо договірного розподілу спадщини за цивільним законодавством України, з метою обрання кращих рішень у зазначеній сфері з можливістю подальшого вдосконалення норм чинного цивільного законодавства.

Автор у процесі дослідження виявив уміння чітко висловлювати свою думку, робити логічні висновки, обґрунтовувати свою позицію, що допомогло йому вирішити поставлені завдання, які повністю відповідають меті дослідження. Зокрема, авторка поставила перед собою такі завдання: дослідити ступінь розвитку правового регулювання цивільного законодавства відносин щодо розподілу спадщини; розробити доктринальне поняття договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини та сформулювати їх ознаки; визначити мету, об'єкт та предмет договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини; розробити доктринальне поняття зобов'язання щодо розподілу спадщини, визначити його об'єкт та предмет; проаналізувати теоретичне підґрунтя виокремлення договорів між спадкоємцями щодо

розподілу спадщини в системі цивільно-правових договорів; визначити правову природу та місце договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини в системі цивільних договорів; з'ясувати типову та видову приналежність договорів щодо розподілу спадщини; визначити коло умов, які складають зміст договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини; сформулювати перелік основних відомостей, які мають включати договори щодо розподілу спадщини та розробити зразки таких договорів; з'ясувати належну форму укладення досліджуваних договорів; визначити порядок укладення, зміни та припинення договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини; дослідити специфіку кожної стадії розвитку договорів щодо розподілу спадщини; виявити особливості нотаріального оформлення прав спадкоємців за наявності домовленості щодо зміни черговості спадкування, зміни розміру часток у спадщині та поділу спадкового майна; визначити та проаналізувати етапи нотаріального оформлення прав спадкоємців за договорами щодо розподілу спадщини; розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення цивільного законодавства з метою більш ефективного його застосування у сфері розподілу спадщини.

Про успішне виконання поставлених завдань свідчать наведені висновки та сформульовані пропозиції. Зазначимо, що поставлені завдання вирішені авторкою на належному науково-теоретичному рівні, а одержані у дослідженні результати характеризуються високим ступенем вірогідності та наукової обґрунтованості.

Дисертації притаманний високий ступінь обґрунтованості та новизни наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором.

Дисертаційне дослідження цілком відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Цивілістичний вимір інтеграційного розвитку України» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Теоретичною базою для висновків, зроблених у дисертації, виявилися праці таких науковців, як Г.В. Анікіна, С.І. Аскназій, Л.М. Баранова, С.М. Бєрвєно, А.Г. Бірюкова, Т.В. Боднар, В.І. Борисова, М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський, Н.Ю. Голубєва, О.В. Дзера, О.С. Іоффе, А.Д. Корєцький, О.О. Красавчиков, Н.С. Кузнєцова, Л.А. Лунц, В.В. Луць, Р.А. Майданик, О.І. Міхно, І.Б. Новицький, В.Г. Олюха, С.О. Погрібний, Ю.В. Романець, В.О. Рясєнцев, Р. Саватьє, М.М. Сібільов, Є.О. Суханов, Є.О. Харитонов, В.Л. Яроцький та ін. та ін. Широкий перелік найменувань у списку літератури свідчить про всебічність і комплексний характер проведеного дослідження.

Використана авторкою структурна побудова дисертації видається достатньо обґрунтованою і логічною. Дисертаційна робота відзначається системним підходом до аналізу предмету дослідження. Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Структура роботи повністю відповідає завданням

дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми та вирішити завдання, поставлені дисертантом при написанні роботи.

Перший розділ роботи присвячено огляду літератури та законодавства за темою дослідження. Обґрунтування напрямків дослідження відповідно до специфіки проблематики теми дослідження виглядає вдалим та доцільним.

У другому розділі надається загальна характеристика договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини. Розглядаються такі питання: поняття та ознаки договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини, місце договорів щодо розподілу спадщини в системі цивільно-правових договорів, зміст та форма договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини.

Третій розділ дисертаційної роботи присвячений динаміці договорів щодо розподілу спадщини. Авторка розглядає стадії укладення, зміни та припинення договорів про розподіл спадщини, аналізує особливості нотаріального оформлення прав спадкоємців за такими договорами.

Загалом автору вдалося виконати поставлені завдання і досягти відповідної мети. Можна констатувати, що у дисертаційному дослідженні Ю.Є. Зінкевич здійснено спробу запропонувати шляхи розв'язання практичних проблем та надано низку пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства щодо договірної розподілу спадщини.

Дисертація пройшла належну апробацію шляхом публікації її основних положень у фахових виданнях, в тому числі в зарубіжному, та повідомлення про результати дисертаційного дослідження на наукових конференціях, а також неодноразово обговорювалась на засіданнях кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Дисертація є завершеною працею, оформленою відповідно до встановлених вимог. Результати проведених автором досліджень та отримані ним нові науково-обґрунтовані результати у сукупності розв'язують конкретні наукові завдання, що мають істотне значення для розвитку науки цивільного права України. Зміст публікацій в достатній мірі відображає основні положення дисертації.

Викладене дає підстави для висновку, що дисертація Ю.Є. Зінкевич виконана на належному науковому рівні, за обсягом і змістом, застосованими методиками досліджень і комплексним вирішенням поставлених завдань, обґрунтованістю висновків та науковою і практичною значимістю відповідає сучасним вимогам до написання дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії і може бути подана до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081-Право.

Підсумовуючи виступи, *д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного права Сафончик О.І.* зазначила, що дисертаційне дослідження Зінкевич Юлії Євгенівни на тему: «Договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини» відповідає спеціальності 081-Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року №283), п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167.

УХВАЛИЛИ:

Затвердити такий висновок щодо дисертації Ю.Є. Зінкевич

ВИСНОВОК

кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації аспірантки кафедри цивільного права Зінкевич Юлії Євгенівни на тему: «Договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини» за спеціальністю 081 «Право»

Робота виконана на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Тема дисертації схвалена та затверджена на засіданні кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 5 від 23 жовтня 2017 року) та рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 2 від 24 жовтня 2017 року).

Науковий керівник – завідувач кафедри цивільного права, доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права Харитонов Є.О.

Актуальність дослідження дисертанта зумовлена незадовільним законодавчим регулюванням договорів щодо розподілу спадщини та практичною відсутністю нотаріальної і судової практики.

У зв'язку з відсутністю у раніше чинному цивільному законодавстві України відповідного інституту, а також офіційним відкиданням ідей буржуазного права, що існувало раніше, питання розподілу спадщини на момент прийняття ЦК України не було предметом дослідження. Як наслідок, сьогодні правове регулювання даної сфери відносин має фрагментарний характер, що дозволяє лише сформулювати загальне уявлення про певні види договорів, одночасно створюючи значні труднощі при застосуванні відповідних норм права на практиці через відсутність чіткого розуміння правової природи, суб'єктного складу, часових меж укладення договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини, особливостей їх нотаріального оформлення тощо.

В дисертаційному дослідженні були використані праці таких вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі цивільного (договірного права) права як: Г.В. Анікіна, С.І. Аскназій, Л.М. Баранова, С.М. Бервено, А.Г. Бірюкова, Т.В. Боднар, В.І. Борисова, М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський, Н.Ю. Голубєва, О.В. Дзера, О.С. Іоффе, А.Д. Корецький, О.О. Красавчиков, Н.С. Кузнєцова, Л.А. Лунц, В.В. Луць, Р.А. Майданик, О.І. Міхно, І.Б. Новицький, В.Г. Олюха, С.О. Погрібний, Ю.В. Романець,

В.О. Рясенцев, Р. Саватьє, М.М. Сібільов, Є.О. Суханов, Є.О. Харитонов, В.Л. Яроцький та ін.

У низці інших праць приділяється увага питанням *спадкового права* в цілому або головним його інститутам. Зокрема це праці В.В. Баранкової, Ю.О. Заїки, Л.В. Козловської, О.Є. Кухарєва, І.П. Орлова, З.В. Ромовської, О.П. Печеного, І.В. Спасибо-Фатєєвої, О.О. Терехової, Є.І. Фурси, С.Я. Фурси, Є.О. Харитонova та ін. І лише в деяких з них міститься розгляд питань *розподілу спадщини спадкоємцями*, наприклад: монографія Козловської Л.В. «Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав» (2015 р.), стаття Терехової О.О. «Юридична природа договорів про зміну черговості спадкування та зміну розміру спадкової частки» (2013 р.), статті Кухарєва О.Є. «Місце договору про зміну черговості одержання права на спадкування в системі цивільно-правових договорів» (2014 р.); «Особливості договору про зміну черговості одержання права на спадкування» (2011 р.); «Загальна характеристика договорів у сфері спадкового права України» (2018 р.); «Окремі аспекти договору про зміну розміру часток у спадщині» (2013 р.) тощо. Однак системного комплексного наукового дослідження інституту договорів щодо розподілу спадщини поки ще існує.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є з'ясування поняття, ознак договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини, їх місця в системі цивільно-правових договорів, визначення мети, предмета, суб'єктного складу, змісту та форми договорів щодо розподілу спадщини, а також дослідження особливостей порядку їх укладення, зміни та припинення, виявлення особливостей нотаріального оформлення прав спадкоємців за договором щодо розподілу спадщини в сучасних умовах.

Відповідно до поставленої мети в дисертаційному дослідженні формулюються такі завдання: дослідити ступінь розвитку правового регулювання цивільного законодавства відносин щодо розподілу спадщини; розробити доктринальне поняття договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини та сформулювати їх ознаки; визначити мету, об'єкт та предмет договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини; розробити доктринальне поняття зобов'язання щодо розподілу спадщини, визначити його об'єкт та предмет; проаналізувати теоретичне підґрунтя виокремлення договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини в системі цивільно-правових договорів; визначити правову природу та місце договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини в системі цивільних договорів; з'ясувати типову та видову приналежність договорів щодо розподілу спадщини; визначити коло умов, які складають зміст договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини; сформулювати перелік основних відомостей, які мають включати договори щодо розподілу спадщини та розробити зразки таких договорів; з'ясувати належну форму укладення досліджуваних договорів; визначити порядок укладення, зміни та припинення договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини; дослідити специфіку кожної стадії розвитку договорів щодо розподілу спадщини; виявити особливості нотаріального оформлення прав спадкоємців за наявності

домовленості щодо зміни черговості спадкування, зміни розміру часток у спадщині та поділу спадкового майна; визначити та проаналізувати етапи нотаріального оформлення прав спадкоємців за договорами щодо розподілу спадщини; розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення цивільного законодавства з метою більш ефективного його застосування у сфері розподілу спадщини.

Об'єкт дослідження – правовідносини, які виникають у процесі укладення, зміни та припинення договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини.

Предметом дослідження є інститут договорів щодо розподілу спадщини у цивільному праві України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання емпіричного і теоретичного рівнів дослідження.

Формально-логічний метод застосовувався для визначення понять «договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини», «правова мета договорів щодо розподілу спадщини», «предмет договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини», «зобов'язання щодо розподілу спадщини», «предмет виконання договорів щодо розподілу спадщини» (підрозділ 1.1).

Використання методу логічного аналізу дозволило визначити характерні ознаки такого правового явища як договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини (підрозділ 1.1).

Метод системно-структурного аналізу дозволив дослідити взаємозв'язок договорів щодо розподілу спадщини та інших договорів спадкового права в системі підстав виникнення спадкових правовідносин і тим самим надав можливість дослідити договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини поміж інших категорій спадкового права України (підрозділ 1.2).

На основі методу порівняльного аналізу здійснювалося з'ясування особливостей договору про зміну черговості спадкування, договору про зміну розміру часток у спадщині та договору про поділ спадкового майна, вдалося виявити їх спільні та відмінні риси (підрозділи 1.1, 1.3).

Метод абстрагування та узагальнення дозволив визначити перелік основних відомостей, які має передбачати зміст договорів щодо розподілу спадщини (підрозділ 1.3).

Завдяки методу аналізу та синтезу вдалося дослідити динаміку договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини, виділити їх стадії залежно від характеру розвитку таких договорів, а також з'ясувати особливості кожної стадії окремо (підрозділ 3.1).

Структурним методом дав змогу виділити етапи нотаріального оформлення прав спадкоємців за договором щодо розподілу спадщини та їх особливості (підрозділ 3.2).

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням інституту договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини в Україні.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

з'ясовано, що договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини – це окремий вид договорів у сфері спадкування. До договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини належать: Договір про зміну черговості одержання права на спадкування (ст. 1259 ЦК України); Договір про зміну розміру частки у спадщині (ч. 2, 3 ст. 1267 ЦК України); Договір про поділ спадщини спадкоємцями (ст. 1278 ЦК України);

сформульовано поняття договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини, якими є домовленість спадкоємців, які прийняли спадщину, спрямована на забезпечення справедливого розподілу ними спадщини, її частки або права на спадщину, оформлення якої здійснюється після спливу строку для прийняття спадщини та до моменту видачі свідоцтва про право на спадщину;

виділено характерні ознаки договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини: вони вчиняються у зв'язку з відкриттям спадщини; мають локальний характер; є строковими; правовою метою є встановлення спадкоємцями власних умов спадкування, а саме: кола спадкоємців, які закликаються до спадкування, розміру ідеальних часток у спадщині, правового режиму спадкового майна, замість тих, які встановлені заповітом або законом; договори щодо розподілу спадщини не можуть бути достатньою правовою підставою виникнення, зміни та припинення спадкових правовідносин; всі сторони таких договорів є спадкоємцями; договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини мають особисто-довірчий характер; свобода вибору контрагента за договорами щодо розподілу спадщини обмежена; договори щодо розподілу спадщини безпосередньо впливають на відносини власності; досліджувані договори є правовою підставою виникнення відповідного договірного зобов'язання;

визначено мету, предмет та об'єкт договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини. Договори щодо розподілу спадщини спрямовані на визначення спадкоємцями власних умов спадкування, а саме: кола спадкоємців, які закликаються до спадкування, розміру ідеальних часток у спадщині, правового режиму спадкового майна, замість тих, які встановлені заповітом або законом. Предметом досліджуваних договорів є дії спадкоємців щодо реалізації ними своїх спадкових прав стосовно розподілу спадщини, її частки або права на спадщину. Об'єктом договорів щодо розподілу спадщини є спадщина, її частка або право на спадщину.

сформульовано поняття зобов'язання щодо розподілу спадщини: зобов'язання щодо розподілу спадщини – це цивільне правовідношення, що опосередковує перехід спадщини, її частки або права на спадщину, в якому сторони договору щодо розподілу спадщини (спадкоємці) здійснюють взаємопогоджені дії для досягнення мети відповідного договору;

визначено об'єкт та предмет зобов'язання щодо розподілу спадщини. Об'єктом зобов'язання щодо розподілу спадщини є дії спадкоємців,

спрямовані на визначення спадкоємцями власних умов спадкування, а саме: кола спадкоємців, які закликаються до спадкування, розміру ідеальних часток у спадщині, правового режиму спадкового майна, замість тих, які встановлені заповітом або законом. Предметом таких зобов'язань є спадщина, її частка або право на спадщину;

встановлено, що предметом виконання зобов'язання щодо розподілу спадщини є конкретна поведінка його учасників – дії спадкоємців щодо отримання свідоцтва про право на спадщину на підставі договору щодо розподілу спадщини. Такі дії сторін договору щодо розподілу спадщини мають взаємопогоджений характер;

обґрунтовано, що договори щодо розподілу спадщини можуть бути укладені, по-перше, виключно після відкриття спадщини, оскільки лише з цього часу виникають спадкові відносини, а, по-друге, до моменту видачі свідоцтва про право на спадщину, оскільки з моменту вчинення даної нотаріальної дії спадкові відносини трансформуються у відносини власності і укладення даних договорів не вбачається можливим;

рекомендовано укладати договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини після спливу строку для прийняття спадщини, тобто після остаточного визначення кола спадкоємців, що закликаються до спадкування та складу спадщини, що є об'єктом цих договорів;

запропоновано внести зміни до норм чинного ЦК України та визначити строк укладення договорів щодо розподілу спадщини:

викласти ч. 1 ст. 1259 ЦК України у наступній редакції:

Стаття 1259. Зміна черговості одержання права на спадкування

1. Черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, які прийняли спадщину, укладеним після спливу строку для прийняття спадщини та до видачі свідоцтва про право на спадщину. Цей договір не може порушити прав спадкоємця, який не бере у ньому участі, а також спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині.

змінити назву статті 1267 ЦК України та викласти частину 3 статті у наступній редакції:

Стаття 1267. Зміна розміру частки у спадщині

3. Заінтересовані спадкоємці, які прийняли спадщину за нотаріально посвідченим договором, якщо це стосується нерухомого майна або транспортних засобів, після спливу строку для прийняття спадщини та до видачі свідоцтва про право на спадщину, можуть змінити розмір частки у спадщині когось із них.

доповнити ст. 1278 ЦК України частиною 3 у наступній редакції:

Стаття 1278. Поділ спадщини між спадкоємцями

3. Спадкоємці, які прийняли спадщину мають право на поділ спадкового майна. Поділ спадкового майна проводиться за нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців після спливу строку для прийняття спадщини та до видачі свідоцтва про право на спадщину;

доведено, що сторонами договору про зміну черговості одержання права на спадкування та договору про зміну розміру частки у спадщині можуть бути виключно фізичні особи, визначені ст.ст. 1261-1265 ЦК України. Сторонами ж договору про поділ спадкового майна можуть бути як фізичні, так і юридичні особи;

встановлено, що спадкові правовідносини тісно пов'язані з правом власності, оскільки спадкування є однією з підстав його набуття. Документом, що підтверджує право власності особи на майно, отримане у спадок, є свідоцтво про право на спадщину. Видача свідоцтва про право на спадщину – це завершальний етап оформлення права на спадщину, після настання якого спадкоємці втрачають можливість змінити черговість одержання права на спадкування, змінити розмір часток у спадщині, поділити спадкове майно. Це пояснюється тим, що норми, які регулюють питання оформлення права на спадщину розміщені у ЦК України після норм, присвячених розподілу спадщини. Таким чином законодавець встановлює послідовність дій спадкоємців. Тобто спочатку спадкоємці повинні визначитися зі своїми спадковими правами (змінити черговість одержання права на спадкування, змінити розмір частки у спадщині, поділити спадкове майно), а потім – одержати документ, який посвідчує їх право на спадщину.

Вплив договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини на відносини власності полягає в тому, що воля спадкоємців щодо розподілу спадщини безпосередньо відображається у змісті свідоцтва про право на спадщину;

проведено класифікацію договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини за дихотомічним принципом та встановлено, що досліджувані договори: основні, вільні (волютарні), договори особливого роду (*suigeneris*), взаємні (синалагматичні), консенсуальні, оплатні (безоплатні), укладаються на користь їх сторін, неіменовані, петитивні;

зроблено висновок, що договори у сфері спадкування складають «тип», який об'єднує однорідну групу цивільно-правових договорів, особливе місце у якій посідають договори щодо розподілу спадщини. Маючи всі загальні риси, характерні для договорів спадкування в цілому, досліджувані договори відрізняються від інших договорів даного типу суттєвими відмінностями (правова мета, спільний предмет тощо), що дозволяє говорити про їх видову самостійність.

запропоновано доповнити існуючі класифікації цивільно-правових договорів шляхом виділення нового типу цивільно-правових договорів – договорів у спадковому праві, на рівні з виділенням нового виду договорів спадкування – договорів щодо розподілу спадщини (договір про зміну черговості одержання права на спадкування, договір про зміну розміру частки у спадщині, договір про поділ спадкового майна);

доведено, що договір щодо розподілу спадщини набирає чинності у разі досягнення сторонами в належній формі згоди щодо всіх істотних умов договору. Єдиною необхідною і достатньою умовою для укладення договору між спадкоємцями щодо розподілу спадщини є умова *про предмет*. Однак,

будь-яка із сторін може визнати недостатньою умову про предмет і запропонувати включити у договір випадкові умови. У такому разі ці умови набувають значення істотних;

здійснено висновок, що через нормативну неврегульованість питання змісту договорів щодо розподілу спадщини включення у договір звичайних умов наразі неможливо;

запропоновано при посвідченні договору про зміну черговості одержання права на спадкування нотаріусу вказувати у тексті договору відомості про: *спадкодавця; спадкоємців, які закликаються до спадкування та прийняли в установленому законом порядку спадщину -- сторін договору; відомості про наявність або відсутність інших спадкоємців, які не беруть участі у договорі; застереження про дотримання прав інших осіб, в тому числі спадкоємців; вказівка, для кого саме із спадкоємців за законом, змінюється черговість одержання права на спадкування; розмір частки у спадщині, належної спадкоємцям до та після залучення до спадкування спадкоємця наступної черги; розподіл витрат за нотаріальне посвідчення договору; роз'яснення положень чинного законодавства про умови та наслідків укладення відповідного договору;*

запропоновано при посвідченні договору про зміну розміру часток у спадщині нотаріусу у тексті договору вказувати відомості про: *спадкодавця; спадкоємців, які закликаються до спадкування та прийняли в установленому законом порядку спадщину -- сторін договору; відомості про наявність або відсутність інших спадкоємців, які не беруть участі у договорі; застереження про дотримання прав інших осіб, в тому числі спадкоємців; розмір ідеальних часток у спадщині спадкоємців відповідно до закону та після укладення договору; розподіл витрат за нотаріальне посвідчення договору; роз'яснення положень чинного законодавства про умови та наслідків укладення відповідного договору;*

запропоновано при посвідченні договору про поділ спадщини нотаріусу у тексті договору вказувати відомості про: *спадкодавця; спадкоємців, які закликаються до спадкування та прийняли в установленому законом порядку спадщину -- сторін договору; застереження про дотримання прав інших осіб, в тому числі спадкоємців; розмір ідеальних часток у спадщині відповідно до закону; спадкове майно, яке належало спадкодавцю із посиланням на документи, що посвідчують право власності та підтверджують державну реєстрацію на нього; порядок розподілу речей, які входять до складу спадщини; наявність чи відсутність застосування грошової компенсації, якщо вартість поділених речей різна; розподіл витрат за нотаріальне посвідчення договору; роз'яснення положень чинного законодавства про умови та наслідків укладення відповідного договору;*

обґрунтовано твердження, що динаміка договору щодо розподілу спадщини при позитивному розвитку виглядає так: *стадія укладення договору; стадія припинення договору внаслідок його виконання.* При аномальному розвитку досліджуваній договір може мати такі стадії як: *стадія укладення договору; стадія зміни договору (змісту чи (та)*

суб'єктного складу); стадія припинення договору, в тому числі внаслідок його розірвання;

визначено, що договір про зміну черговості одержання права на спадкування вважається укладеним з моменту його нотаріального посвідчення, оскільки для такого договору встановлено обов'язкову нотаріальну форму. Натомість для договору про зміну розміру частки у спадщині та договору про поділ спадкового майна нотаріальна форма не є обов'язковою. Це означає, що момент укладення зазначених договорів залежить від їх форми. Тобто якщо договір укладено в усній формі, то він вважається укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір (оферту), відповіді другої сторони про прийняття цієї пропозиції (акцепту). Якщо договір укладено в простій письмовій формі, він вважається укладеним з моменту його підписання сторонами. Якщо ж договір є нотаріально посвідченим, то він вважається укладеним з дня такого посвідчення (ст.ст. 638, 639 ЦК України);

обґрунтовано твердження, що оскільки договір щодо розподілу спадщини регулюється нормами, що містяться у книзі шостій ЦК України «Спадкове право», посвідчуватися такий договір повинен із додержанням правил оформлення спадщини. Саме нотаріус, у провадженні якого знаходиться спадкова справа, повинен нотаріально посвідчувати такий договір, оскільки лише цей нотаріус, маючи у своєму архіві заведену спадкову справу, знає всі її особливості та може вдало здійснити розподіл спадщини;

запропоновано перелік загальноовизнаних засобів для надання нотаріальному договору між спадкоємцями щодо розподілу спадщини юридичної достовірності: текст договору щодо розподілу спадщини викладається на спеціальних бланках нотаріальних документів; підписання договору сторонами та нотаріусом; вчинення посвідчувального напису на всіх примірниках договору щодо розподілу спадщини; внесення запису про посвідчення договору до реєстру для реєстрації нотаріальних дій; внесення відомостей про витрачання бланків до Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів;

зроблено висновок, що момент виконання зобов'язання щодо розподілу спадщини слід пов'язувати лише з видачею свідоцтва про право на спадщину та його державною реєстрацією у Спадковому реєстрі. Саме в момент державної реєстрації свідоцтва про право на спадщину досягається юридична мета договору щодо розподілу спадщини;

обґрунтовано твердження, що для зобов'язання щодо розподілу спадщини характерним є наявність єдиного обов'язку сторін, здійснення якого необхідно для його виконання – це звернення кожної сторони договору до нотаріуса за видачею свідоцтва про право на спадщину на своє ім'я. Виконання чи невиконання такого обов'язку не впливає на права та інтереси контрагента, однак впливає на інтереси тієї сторони, яка є його носієм;

обґрунтовано твердження, що виконання зобов'язального правовідношення щодо розподілу спадщини передбачає обов'язок звернення

сторін договору до нотаріуса за видачею свідоцтва про право на спадщину. Виконання цього обов'язку задовольняє інтереси лише тієї сторони, яка є його носієм, що не характерно для інших цивільних договірних зобов'язань. Виконання чи невиконання однією стороною договору щодо розподілу спадщини свого обов'язку щодо звернення до нотаріуса за видачею свідоцтва про право на спадщину жодним чином не впливає на права та інтереси іншої сторони такого договору;

зроблено висновок, що позитивний розвиток динаміки договору між спадкоємцями щодо розподілу спадщини завершується стадією припинення договору внаслідок його виконання. Виконання ж договору щодо розподілу спадщини відбувається поетапно шляхом оформлення спадкоємцями своїх прав. Такими етапами є: 1) подання спадкоємцями заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину; 2) перевірка нотаріусом справжності юридичних фактів, які є підставою спадкування у осіб, що подали заяву про видачу свідоцтва про право на спадщину та перевірка наявності всіх необхідних для цього документів; 3) здійснення нотаріусом обов'язкових та факультативних перевірок; 4) видача свідоцтва про право на спадщину; 5) державна реєстрація свідоцтва про право на спадщину у Спадковому реєстрі; 6) державна реєстрація права власності спадкоємців на нерухоме майно у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно;

обґрунтовано тезу про необхідність розмежовувати поняття «виконання договору щодо розподілу спадщини» та «оформлення спадкоємцями своїх спадкових прав». Виконання договору між спадкоємцями щодо розподілу спадщини передбачає здійснення його сторонами дій, які спрямовані на отримання свідоцтва про право на спадщину. Наприклад, такими діями є подання спадкоємцями заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину, надання нотаріусу всіх необхідних для видачі свідоцтва про право на спадщину документів, зокрема, документів, що посвідчують право власності на майно спадкодавця тощо.

Поняття «оформлення прав спадкоємців» крім здійснення певних дій сторонами договору щодо розподілу спадщини, передбачає ще й активну участь нотаріуса, адже без нього видача свідоцтва про право на спадщину неможлива. Зокрема, нотаріус здійснює перевірку справжності юридичних фактів, які є підставою спадкування у осіб, що подали заяву про видачу свідоцтва про право на спадщину та перевірку наявності всіх необхідних для цього документів; проводить обов'язкові та факультативні перевірки; видає свідоцтво про право на спадщину та проводить його державну реєстрацію у Спадковому реєстрі. Крім цього, зміст поняття «оформлення прав спадкоємців» охоплює й державну реєстрацію речових прав спадкоємців на нерухоме майно у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно;

зроблено висновок, що для малолітніх, неповнолітніх, недієздатних осіб, а також осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, документом, на підставі якого заводитьися спадкова справа, може бути як заява про прийняття спадщини, так і заява про видачу свідоцтва про право на спадщину. Однак нотаріус не має права вимагати від малолітніх, неповнолітніх, недієздатних

осіб, а також осіб, цивільна дієздатність яких обмежена подання заяви про прийняття спадщини. Подання заяви про прийняття спадщини такими спадкоємцями є не обов'язком, а правом, яке регулюється ст. 1269 ЦК України. Тобто у разі якщо малолітній, неовнолітній, недієздатні особи, а також особи, цивільна дієздатність яких обмежена виявили бажання та подали заяву про прийняття спадщини, нотаріус заводить спадкову справу на підставі такої заяви. Якщо ж такі спадкоємці не подавали заяву про прийняття спадщини, то спадкова справа заводиться на підставі заяви про видачу про видачу свідоцтва про право на спадщину;

узагальнено перелік юридичних фактів, справжність яких при видачі свідоцтва про право на спадщину має перевірити нотаріус: *факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини; наявність підстав для закликання до спадкування; прийняття спадкоємцем спадщини у встановлений законом спосіб; наявність та чинність договору щодо розподілу спадщини (договору про зміну черговості спадкування або договору про зміну розміру часток у спадщині); наявність (відсутність) та чинність заповіту на момент смерті заповідача; коло осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині;*

узагальнено перелік обов'язкових перевірок, які нотаріус здійснює при видачі свідоцтва про право на спадщину;

запропоновано перелік факультативних перевірок, які нотаріусу слід здійснювати при оформленні спадкових прав;

зроблено висновок, що свідоцтво про право на спадщину, видане з урахуванням домовленості щодо розподілу спадщини виготовляється нотаріусом не менше ніж у трьох примірниках;

вдосконалено:

зразок договору про зміну черговості одержання права на спадкування у Додатку 2;

зразок договору про зміну розміру часток у спадщині у Додатку 3;

зразок договору про поділ спадкового майна спадкоємцями за заповітом у Додатку 4;

дістало подальшого розвитку:

наукове положення про те, що предметом договору про зміну розміру часток у спадщині є зміна ідеальних часток у спадщині таким чином, щоб на кожного зі спадкоємців, які укладають договір, припадала інша, ніж це вказано у законі частка;

наукове положення про те, що предметом договору про поділ спадкового майна є припинення спільної часткової власності на спадщину шляхом розподілу її елементів (прав на певні речі та обов'язків) між спадкоємцями, внаслідок чого кожен з них набуває право власності на конкретно визначені в договорі речі;

науковий висновок про належну форму договорів між спадкоємцями щодо розподілу спадщини. Так, *договір про зміну черговості одержання права на спадкування має посвідчуватись нотаріально, що прямо передбачено ст. 1259 ЦК України.*

*Форма договору про зміну розміру частки у спадщині залежить від виду майна, право на яке входить до складу спадщини. Якщо до складу спадщини входять рухомі речі і зміна розміру часток у спадщині стосується їх, то домовленість може бути усною. Якщо ж це стосується нерухомих речей або транспортних засобів чи речей, відчуження яких відповідно до чинного законодавства вимагає нотаріальної форми, то договір між спадкоємцями має посвідчуватись *нотаріально* (ст. 1267 ЦК України).*

Вимоги до форми договору про поділ спадкового майна встановлюються у ст. 367 ЦК України: якщо йдеться про поділ нерухомого майна, а також майна, що потребує державної реєстрації (транспортні засоби, цінні папери, частки у статутних капіталах господарських товариств тощо), які є у спільній власності спадкоємців, договір підлягає *нотаріальному посвідченню*, якщо поділ іншого майна – договір укладається в *простій письмовій формі* (ст. 207 ЦК України). Для договорів з нерухомістю щодо набуття прав на неї внаслідок поділу походить також вимога про державну реєстрацію прав (ст. 182 ЦК України). Однак, за бажанням фізичної або юридичної особи будь-який правочин з її участю може бути нотаріально посвідчений (ч. 4 ст. 209 ЦК України);

наукове положення про розуміння понять «виникнення» та «припинення» договірного зобов'язального правовідношення. Виникненню будь-якого договірного зобов'язання передують переддоговірні дії сторін, спрямовані на встановлення відповідних договірних зв'язків. Після погодження умов договору у певній формі, встановленій законом або домовленістю сторін, договір вважається укладеним, а договірне зобов'язання таким, що виникло. Дійсно, поняття «виникнення» означає одномоментний акт і може бути застосоване лише щодо зобов'язання. Говорячи про договір, коректніше вживати поняття «укладення». Тобто, виникнення договірного зобов'язання є правовим результатом вдалого завершення стадії укладення договору. Саме після укладення договору виникає зобов'язальне правовідношення, яке набуває однак пасивної чи активної динаміки, спрямованої на виконання договору.

Поняття «припинення» порівняно з поняттями «виникнення» та «укладення» є більш об'ємним. «Припинення» можна розглядати і як стадію, якщо йдеться про договір, і як одномоментний акт, якщо йдеться про договірне зобов'язання;

твердження про те, що динаміка договірного зобов'язання щодо розподілу спадщини може мати як позитивний, так і аномальний характер. При позитивному розвитку зобов'язання щодо розподілу спадщини виявляє активну динаміку (у певних випадках – пасивну та активну динаміку), яка реалізується в стадії його виконання, що припиняється в момент досягнення правового результату, обумовленого договором або законом. У разі аномального розвитку зобов'язання щодо розподілу спадщини, яке виникло з моменту укладення договору, його динаміка на стадії виконання договору може зазнавати змін у змісті чи суб'єктному складі договору на підставі додаткових договорів чи вимог закону до моменту його припинення.

Враховуючи це, пропонується виділити стадії договору між спадкоємцями щодо розподілу спадщини залежно від характеру його розвитку та розглянути кожну стадію окремо.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Зінкевич ІО.Є. Особливості нотаріального договору про зміну черговості одержання права на спадкування. *Часопис цивілістики*. 2021. Вип. 40. С. 35–39.
2. Зінкевич ІО.Є. Договори про розподіл спадщини: поняття та характерні ознаки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021. Вип. № 49. С. 102–105.
3. Zinkevych Y. The content of agreements on section of inheritance in Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 1. С. 316–320.
4. Зінкевич ІО.Є. Особливості нотаріального оформлення прав спадкоємців при розподілі спадщини. *«Держава та регіони. Серія: Право»*. 2021. Вип. 1/2021. С. 60–66.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Зінкевич ІО.Є. Зміна черговості одержання права на спадкування: нотаріальний порядок. *Римське приватне право: здобутки європейські та глобальні: матер. Міжн. колокви. (м. Одеса, 27 жовтня 2018 р.)*. Одеса: Фенікс, 2018. С. 107–112.
6. Зінкевич ІО.Є. Зміна розміру часток у спадщині: проблеми нотаріальної практики XIV. *Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна цивілістика в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 11-12 квітня 2019 року)*. Одеса, 2019. С. 50–53.
7. Зінкевич ІО.Є. Зміна розміру часток у спадщині та її співвідношення з іншими діями спадкоємців. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі: мат. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20-21 грудня 2019 р.)* Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 98–101.

Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія». Дисертацію обговорено та схвалено на кафедральному семінарі кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія». Результати дослідження оприлюднено у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях, міжнародному колоквиумі: Міжнародний колоквиум «Римське приватне право: здобутки європейські та глобальні» «Зміна черговості одержання права на спадкування: нотаріальний порядок» (м. Одеса, 27.10.2018 року); XIV Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна цивілістика в умовах євроінтеграції» «Зміна розміру часток у спадщині: проблеми нотаріальної практики» (м. Одеса, 11-12.04.2019 року);

Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» *«Зміна розміру часток у спадщині та її співвідношення з іншими діями спадкоємців»* (м. Харків, 20-21 грудня 2019 року).

Характеристика особистості здобувача.

Зінькевич Юлія Євгенівна, має вищу юридичну освіту. У 2017 р. закінчила Національну академію «Одеська юридична академія», факультет цивільної та господарської юстиції, здобувши ступінь магістра правознавства.

У 07.2017-07.2021 рр. працювала юрисконсультом приватного нотаріуса Одеського міського нотаріального округу.

З 2017 р. – аспірантка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Володіє українською, російською, англійською мовами. Має 3 наукові статті, опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, 1 наукову статтю, опубліковану у зарубіжному періодичному виданні з юридичного напрямку, 3 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Оцінка мови й стилю дисертації. Мова й стиль дисертаційного дослідження відповідають вимогам, які висуваються до наукової праці такого рівня.

У результаті попередньої експертизи дисертації Зінькевич Ю.Є. та повноти основних результатів дослідження

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення щодо результатів дисертаційного дослідження Зінькевич Юлії Євгенівни на тему: «Договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини», представленій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Зінькевич Юлії Євгенівни на тему: «Договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини» відповідає спеціальності 081-Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року №283), п.10 Порядку проведення експерименту в призначенні ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167.

3. Рекомендувати дисертацію Зінькевич Юлії Євгенівни на тему: «Договори між спадкоємцями щодо розподілу спадщини» до захисту на

здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081-Право.

Рецензент:

д.ю.н., професор,
професор кафедри цивільного права

А.Р. Чанишева

Рецензент:

к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного права

Ю.Г. Орзіх

